

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 27 Maart 1898. N°. 1057.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: H. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag vóór middag te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentie: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.
XLII.

Want ik weet, dat in mij, dat is in mijn vleesch, geen goed woont; want het goede is wel bij mij, maar het goede te doen, dat vind ik niet.

Romeinen 7: 18.

Zoo bleek dan hoe ongeoorloofd het is, te spreken van twee personen, die saam in den wedergeborene moeten huizen, en hoe desmettemin aan een tweerlei ik moet worden vastgehouden. Als Paulus zegt: „Indien ik doe hetgeen ik niet wil, zoo doe ik het niet meer,” dan is het uitge-maakt dat hier tweerlei ik onderscheiden wordt. Het éne ik dat het doet, en het tweede ik dat het toch niet doet. Laat ons dan zien, hoe zich dat tweerlei ik, waarin toch beide malen hetzelfde ik spreekt, verder laat ontleden. Dusver toch wezen we slechts op één onderscheid tus-schen die beide, t. w. dat het herboren ik nog sluimeren kan, terwijl het onherboren ik nog spreekt uit het bewustzijn. Doch bij dit éne onderscheid kunnen we niet staan blijven. Ook al dringt toch het her-boren ik in de bekeering tot het bewust-zijnsleven door, daarom beheerscht het vol-strekt nog niet heel ons bewustzijn. Wie tot bekeering, en dus tot werkelijk geloof in den Christus komt, weet alnu „wat God aan zijn ziel gedaan heeft;” hij be-lijdt overgegaan te zijn uit het rijk der duisternis tot zijn wonderbaar licht; hij weet nu, dat hij dood was, en zie hij leeft. Zoo dringt het in hem door, en als het op rechtstreeksche geloofsuiting aankomt, is hij er zich zekerlijk van bewust, dat het ik waar-uit hij spreekt, is het herboren ik. Hij zal zeggen: Ik was dood, maar nu heb ik het eeuwige leven. Maar hieruit volgt nog in het minst niet, dat dit geloofsbesef daarom zijn geheele bewustzijn doordringen heeft. Voor geheele stukken namelijk van zijn leven vlamt zijn bewustzijn niet recht-streeks uit den achtergrond van zijn ge-moedsleven op, maar komt op uit heel een wereld van feiten, voorstellingen, gewoon-ten en van omgeving, aan wier overzicht en heerschappij hij onderworpen is. Dan doorziet hij nog niet, dat zijn geloofsbe-ginsel ook voor al deze dingen een gansch andere beschouwing eischt, en hij leeft in die vroegere beschouwingen nog voort, son-der te doordringen, hoe ook dit alles anders moet worden.

Nemen we slechts een enkel voorbeeld. Toen er in het begin van deze eeuw ten onzent op staatkundig gebied nog geen staatkundige groep was opgetreden, die ook de staatkundige overtuigingen uit het geloofsgebeel afdedde, waren er nochtans tal van personen die tot bekeering kwamen, en die voor hun diepste ik zeer wel wisten, dat ze uit den dood in het leven waren overge-gaan. Doch dit had daarom volstrekt nog niet het gevolg, dat ze aanstands ook in hun politieke zienswijze tot de juiste denkbeel-den kwamen. Integendeel, honderden van deze mannen hebben geleefd en zijn gestor-ven zonder ooit de eischen van het geloof voor de regering van het land doorzien te hebben, en bleven niettegenstaande hun wedergeboorte en bekeering, steeds staatkundige denkbeelden aanhangen, die het ongeloof tot wortel hadden. Zelfs nu nog zijn er landen, gelijk b.v. Zwitserland en Frankrijk, waar men van Gereformeerde zijde nu nog niet tot het inzicht van dit onder-scheid in politieke beschouwingen gekomen is. Gevolg waarvan dat is, dat uit het ver-borgen gemoed het herboren ik spreekt, terwijl op staatkundig gebied het ik dat zegt: Ik denk dus en zoo, nog altoos het onherboren ik is.

Nog een ander voorbeeld kan dit ver-schil duidelijk maken. Toen de kerk van Christus pas de wereld inging, leefden de zonen Abrahams in de Joodsche beschou-wingen omtrent den ceremoniële dienst. Dit kon niet anders. Daarin waren ze opge-groeid. Ze namen de dagen waar. Ze kon-den niet buiten de besnijdenis. Ze meden onreine spijzen. Ze stonden scherp tegen-over de heidenen. Alleen wie zich in Israël liet inlijven, kon als proseliet worden gerekend. Toen nu velen uit deze kinderen Abrahams tot den Christus bekeerd werden, sprak het vanzelf, dat het geloofsgebeel, dat hun was ingeplant, den eisch met zich bracht, dat ze al deze Joodsche beschouwingen lieten varen, en de echt Christelijke denk-beelden over dit alles aannamen. Of om het anders uit te drukken, hun bekeering tot den Christus eischte dat ze ook met heel hun bewustzijnsleven uit den dienst der scha-duwen in den dienst der vervulling overgin-gen. Maar al was dit onbetwistbare eisch

van het geloofsgebeel, ze deden het daarom nog volstrekt niet. Hun bewustzijns-leven ging zoo snel niet met. Dit bleef achterlijk. En zoo kreeg men het ver-schijnsel van mannen, die oprechtelijk in Jezus geloofden, die toch nog hangen bleven in ceremoniën die Christus ver-vuld en daarmee afgedaan had. Gedu-rig merkt ge dan ook in Paulus' brieven, met name in die aan de kerk van Galatie, wat strijd Paulus met deze nog niet door-gewerkte personen te voeren had, vooral waar de Joden hiervan gebruik maakten, om ze weer van Christus af te leiden. En dat dit verschijnsel zich niet alleen bij enkele onontwikkelden voordeed, dat ziet ge klaa-rlijk aan Petrus, die zich zelfs derwijls in Antiochie misging, dat Paulus hem open-lijk bestraffen moest. En nog sterker toe-kenend zich dit verschijnsel af voor Golgotha, als ge de jongeren van Jezus, die toch herboren waren, Jezus gedurig vermoeden hoort met hun Joodsche vragen, en met hun nog ongezuiverd bewustzijnsleven. Duidelijk merkt ge dan twee ikken. Het her-boren ik, dat betuigt: „Wij hebben ge-loofd dat gij zijt de Christus, de Zoon Gods,” en daarnaast het nog onherboren ik, dat zegt: „Heere, dat zal u geenszins geschieden,” zoo zelfs dat Jezus zeggen moest: „Satan, ga achter mij.” Er is alzoo geen twijfel, of ook na de bekeering kan het ik op allerlei punten nog uit het oude bewustzijn spreken, waarin het geloofsbe-ginsel nog niet is doorgedrongen.

Dit leidt tot een derde onderscheiding, wat het bewustzijn aangaat, t. w. die der afwisseling van hooge en ingezonden toestanden. We zijn niet altijd eender. Eene-zijds zullen we oogenblikken kennen van hooge spanning, waarin al het min heilige terugwijkt, en de lichtstraal van het ge-loof telkens uit ons herboren hart opschiet, en heel ons leven en heel onze omgeving overstraalt. Na een gang aan het heilig Avondmaal, na een bezoek aan een heerlijk sterfbed, na een machtige geestelijke worsteling, dan vervult ons zulk een klaarheid, en zien we alles bij hooger licht. Maar ook zijn er andere toestanden in ons leven. Tijden van verduistering, dat de lichtstraal van het geloof een rookende vlam-wiek is geworden en nevelen zich om ons saam-trekken. Dan zien we alles donker, som-ber, in den ouden schemer van ons zondig bestaan. En ook dit verschil nu rekent mede. Door dat verschil toch zullen we de éne maal den strenger eisch van ons geloof duidelijk inzien en in juiste beschou-wing staan, maar de andere maal dat beter licht dreeven, en zodoende in gelijkvloersche, baatzuchtige beschouwingen blijven han-gen, die voor ons geloofsgebeel niet bestaan kunnen. Dat ligt dan niet daar-aan, dat we het zoo willen — op den wil komen we zoo straks terug — maar daaraan dat we het zóó en niet anders zien, overmits op zulk een oogenblik de nevelen te dik zijn, dan dat de lichtstraal van het geloof er zoo kunnen doorbreken. Ook in verband hiernaede nu zal zich twee-lei ik in den éenen mensch openbaren. Hij zal Gods Woord opslaan, en het zijn gezin voorlezen, en daarna in het gebed gaan, en in dat gebed naar waarheid zeg-gen: „Ik weet, Heere, dat bij U de bron is van het licht,” en straks onder de menigte gegaan, zal hij over kantoorzaken, over een kranke, over een zijner vrienden op een wijze spreken, die toont dat hij het licht nu alteminst bij de Bron van het licht zoekt, maar het opvangt uit de wereld. Zelfs bij stervende personen moet nog op dit ver-schil gelet worden. De éne maal zal iemand heengaan in het volle licht van Gods aange-zicht, en de andere maal zal een kind van God heensterven in sombere overpein-zingen, die soms bijna wereldsch zijn. En toch volgt daaruit volstrekt niet, dat de laatste geen kind van God zou wezen. Of gebeurt het niet dikwijls, dat bij denzelfden persoon op het sterfbed oogenblikken van hooge verrukking in den Heiland, en van genietlijke knorrigheid en zelfmicht elkaar afwisselen? Doch genoeg hierover. Overvloediglijk blijkt uit al hetgeen waarop we wezen, dat ons herboren ik volstrekt niet altoos zuiver door ons bewustzijn door-breekt, en na de drie onderscheidingen waarop we wezen, behoeft het geen betoog meer, dat uit ons nog, of weer verduisterd bewustzijn een ik kan spreken, dat niet is het ik dat schuilt in het herboren gemoed.

Naast het bewustzijn vinden we in ons den wil, en ook op de uitingen van dien wil moet in dit verband de aandacht wor-den gevestigd. In Rom. 7 spreekt Paulus niet alleen van tweerlei wil die hij in zich bespeurt, d. i. tweerlei levensvorm, en dus tweerlei bewustzijnsleven, maar hij spreekt ook en meer zelfs nog van tweer-

lei wil, een wil van zijn herboren ik, en een wil van zijn „vleesch”. Het best maakt ge u dit duidelijk door te letten op een stoom-schip, dat in snelle vaart voortvliegt, plotseling stoppen moet en achteruitstroomt. Ook in zulk een „stoomschip” toch ziet ge dan de werking van tweerlei wil. Eene-zijds de wil van den stuurman aan het roer, die den machinist toeroept: „Met vollem stoom achteruit!”, en anderzijds de wil van het schip, dat toch nog een poos hard vooruit stroomt. Feitelijk gebeurt dan ook niet wat de stuurman zegt. Hij riep: „Achteruit!”, en het schip gaat nog vooruit. Wat is nu die wil van het schip? Natuurlijk het schip zelf heeft geen wil, maar die wil die in het schip nog doorwerkt, is niets anders dan de wil van den stuurman zoo straks. Zoo straks toen riep zijn wil: „Vooruit!” Aan dien wil gehoorzaamde het schip, en nu is zijn tweede wil die achteruit roept buiten staat op eenmaal de nadering van zijn vroegeren wil te stuiten. Voor Paulus nu is „het vleesch”, wat hier het schip is. In dit „vleesch” heeft Paulus voor zijn bekeering, als we zoo zeggen mogen, gestuurd, en het met volle kracht in den van Christus afge-keerden zin voortuitgedreven. Hij wilde toen zoo. Maar nu, bekeerd zijnde, commandeert zijn herboren ik wel anders, maar in het schip, in het vleesch zit de vaart van zijn vroegeren wil, van zijn oude ik nog in, en zoo ontstaat de toestand, dat hij doet wat hij nu niet wil, en dat dus hij het wil niet doet, maar de vaart van het vleesch, d. i. de zonde die nog in hem drijft en werkt.

Hieraan verstaat ge niets, zoo ge den wil opvat als den gril van het oogenblik. Ge hebt ook het beeld van de balans, van de weegschaal. De evenaar staat in het huisje, en nu is het uw wil uiteten, als ge dien evenaar nu eens even links en dan eens even rechts laat doorzwijven. Gij deelt het nu links, maar het kon ook naar rechts, dat konde ge elk oogenblik zult of zóó. Dat heeft gij in uw macht. Aldus stellen ongetwijfeld ook nu nog velen zich „den wil des menschen” voor. Toch is deze voor-stelling geheel onhoudbaar. Neen de wil is een vermogen in ons, dat zich ontwik-kelt, en dus op een gegeven oogenblik af-hankelijk is van heel het verleden dat er achter ligt. Ge merkt dat reeds daaraan, dat de éne sterke wilskracht heeft, terwijl de andere schier willoos op en neer glijdt. Dat hangt aan den aanleg van den persoon, dat hangt aan zijn opvoeding, dat hangt aan zijn verleden. De een oefent zijn wilskracht, de ander niet. Daar komt bij, dat onze wil gedurig in aanraking komt met andere willens, ook met den wil van ons ge-zin, met den wil van de publieke opinie, met den wil van de wereld, en dat we niet als een eenling op ons eigen wielrad voortvliegen, maar met die andere willens tegelijk rollen onder éenzelfden wagen. Al is het dus dat ons herboren ik het aan-vangspunt van onzen wil omzet in betere richting, hieruit volgt nog volstrekt niet, dat deze stoot in betere richting zich aan-stonds over heel de lijn van onzen wil zal voortplanten. Er trillen op die lijn van onzen wil ook geheel andere invloeden, en maar al te dikwijls is de stoot die dan van ons herboren ik uitgaat veel te zwak, om die andere invloeden te boven te komen. De aanzet van onzen wil, vlak bij ons ver-borgen ik, was dan wel goed, maar die aanzet kon niet doorwerken en feitelijk kregen die andere invloeden, die uit het verleden naderen, nog de overhand, en het resultaat was, dat onze wil, die goed in-zette, als hij aan den omtrek in het leven uitkomt, vlak verkeerd drijft. Toen de Geuzen Den Briel innamen, was de eerste aan-zet van hun wil onberispelijk, maar toen die wil tegenover de pastoorsoverslag in roekelozen moord, was die wil schrikkelijk zondig in het leven uitgekomen. En ge-lijke ervaring doen we nog dagelijks op. Ook wat den wil aangaat moet ge dus onderscheid maken, tusschen den eersten stoot die op den wil van ons herboren ik uitgaat, en tusschen de richting waarin die wil drijft als hij onder gansch andere invloeden zich uit in het werkelijk leven.

Paulus spreekt van een „vleeschelijk ver-kocht zijn onder de zonde.” Welnu, dat is het. Tusschen ons herboren ik in het middelpunt van ons wezen en tusschen de buitenwereld ligt ons „vleesch” in, zijnde vleesch dat de naam voor geheel onze levensfeer zóóals zij zich onder zin-lijke invloeden van eigen en ander zonden gevormd had. Onze daden zijn dan ge-volgen en uitvloeisels van wilsuitingen, die wel uit ons ik opkomen, maar die door die breede sfeer van het vleesch heen moeten, om naar buiten te komen, en die bij dien doorgang allerlei beletsel ondervin-den, allerlei tegenwerking ondergaan, en dienengevolge heel anders in het leven uit-komen, dan ze bedoeld en ingezet waren.

Het „vleesch”, d. i. heel die tusschensfeer waar we doorheen moeten, is ons dan te sterk, te machtig, te overweldigend. We zijn er onder verkozcht. In het centrum van ons leven vrijgemaakt als kinderen Gods, maar in den omtrek nog slaven der zonde. Wat wil het ik nu? Wil het ik goede, of wil het ik zonde? En het antwoord luidt: Beide, al naar ge het neemt. Bedoelt ge den wil, zóóals het herboren ik dien inzette, dan natuurlijk wil het ik het goede, en niets dan het goede, want wat uit God ge-boren is kan niets zondig willen, overmits het zaad Gods er niet uit weg kan. Be-doelt ge daarentegen het ik, zóóals het in den omtrek van het leven in de wereld zich uit, dan richtte de wil zich op het zondige en wist het te bereiken.

En is hiermede ook wat den wil betreft, het dubbele willen verklaard, dan komen ook hier natuurlijk dezelfde onderscheidin-gen voor. Het leven kan in ons gewekt zijn, dat het toch nog niet op den wil werkte. Het leven kan op den wil zijn gaan werken, en dus geleid hebben tot be-keering, maar nog slechts op een gedeelte van onzen wil invloed oefenen. En ook het leven kan door afwisseling van sterktegraad, nu eens den wil machtig aangrijpen, dan weer zwak aandoen. Daaruit verklaren zich dan die raadselachtige tegenstrijdigheden die zich in het leven voordoen, dingen die ge van den mensch niet begrijpt. De éne maal zal de mensch zich zelf verheffen, als de herboren wil zoo sterk wordt aangezet, dat hij door alles heenbreekt, en de andere maal zich zelf omtrenten, en de herboren wil zoo zwak reageert, dat hij bezwijkt op den eer-sten tegenstand. Doch dit alles laat zich van zelf indenken naar de tekening die we van deze verschillen in het bewustzijnsleven gaven; we gaan hierop dus niet nader in. Genoeg zoo maar duidelijk is gemaakt, dat het herboren ik altoos goed wil, maar dat het willoze ik in het leven, aan den omtrek van de levensfeer, gedurig anders, soms in tegenovergestelde richting uitkomt, en dat er op die wijs twee willoze ikken schijnen te zijn, terwijl er toch feitelijk maar één is.

Toch is hieraan nog iets toe te voegen. Soms komt een herboren ik tot wils-uitingen en daden, die zelfs op die wijs niet te verklaren zijn, we bedoelen daar-mee de wilsuitingen als waarop onze Belij-den in het vijfde hoofdstuk van de Dordt-sche leerregels het oog heeft, als zij zegt, dat de uitverkorenen, ook na hun toe-brenging, soms tot een schrikkelijken val komen, zonder daarom te vervallen, gelijk ze dat dan met de ontzettende voorbeel-den van David en Petrus toelicht. Bij zulke daden toch, en bij vele andere van min ontzettend karakter, is geen sprake van een goed ingezetten wil, die zijwaarts afgebogen wordt door de invloeden van de wereld, onze zonde, en satan, maar het geldt hier daden en wilsuitingen die van meet af boos ingezet zijn. Om nu deze te verstaan, moet men het beeld van den om-geslooven trok, en den gevelden stam te hulp roepen. Stond er een zware doorn met wreede punten en spitsen, die verwoesting in liet woud aanrichtte, en hieuw men dien om, zoodat nu de geveldde stam dood op de aarde ligt, dan ziet men toch niet zelden, dat aan dien omgeslooven stam nog een stengel uitloopt, alsof de boom nog leefde. Dat is dan natuurlijk niets dan nadering van het vroegere leven. In den langen, zwaren stam werden allerlei sappen opgezogen, en zoolang dan de aan-voer van die sappen nog duur, is er nog mithot. En zoo nu ook moet ge den her-boren zondaar nemen. De stam van zijn oude leven is wel geveld, maar er werkt nog zooveel in na van vroeger wilsuitin-gen, die wel straks geheel doodloopen, maar nu met haar trillingen nog niet tot rust zijn gekomen. Ook zulke zondige da-den komen dan wel uit het ik, maar niet uit het ik zóóals het nu in het verborgene des gemoeds leeft.

Soms gebeurt het dat een familie per telegraaf bericht ontvangt van een lid der familie dat in de Oost overleden is, en dat toch twee- driemaal de post nog brieven van hem brengt, als leefde hij nog. Die brieven waren voor zijn sterven afgezonden en gingen door, en komen nu aan op een wijze, die geheel strijdt met de werkelijkheid. En zoo is het ook hier. Met onze bekeering zijn we volstrekt niet op eens van het andere ik af. De utingen van dat ik werken soms nog over maan-den en jaren na, en al is ook het andere ik reeds lang gestorven in het middelpunt van ons leven, en met Christus begraven, daarom komen de uitingen van dat vroeger ik, en van dien vroegeren wil, nog pas later in den omtrek aan, en treden van daar het leven in. Dat nu Gods kind ook hier-

tegen moet waken, bidden en strijden, en dat de kerk daartegen steun heeft te bie-den, door predikatie, sacrament, tucht en gemeenschap der heiligen, spreekt vanzelf. Wat ons bezig houdt is niet de vraag, hoe we dit kwaad kunnen keeren, maar alleen hoe het opkomen ervan te verklaren is; en dat meenen we is thans duidelijk gemaakt. Duidelijk gemaakt, niet door de onmogelijke voorstelling te huldigen van twee menschen in onzen éenen persoon, maar door er op te wijzen, dat er onderscheid bestaat tus-schen het wezen van ons ik, gelijk dit in de kiem van onze persoonlijkheid school reeds eer we geboren waren, en het be-wustzijn van ons ik, waarin die persoon-lijkheid uitkomt naar buiten. Waren die beide steeds één en dekten ze elkaar elk oogenblik, dan zou onmiddellijk na de wedergeboorte heel ons bewustzijn en heel onze wil, in beider alzijdige uitingen, vol-komen heilig moeten zijn. Maar dit is niet het geval. We staan hier voor een proces met zeer langzame overgangen. En dit nu is de oorzaak, dat ons ik anders in ons wezen kan zijn, dan het werkt en uit-komt naar buiten. Een kind uit een zu-iver Nederlandschen vader en een echt Nederlandsche moeder geboren, kan, na beider overlijden, op zoo jeugdigen leeftijd, door familie, naar Engeland of Frankrijk zijn overgebracht, dat het nooit een woord Nederlandsch leerde of sprak, en in zijn bewustzijn geheel als een Engelsch of Frans kind uitkomt. Toch verzwakt dit in niets het feit, dat het in zijn wezen een Nederlandsch kind is, en alleen in de Nederlandsche taal zijn eigenlijke moedertaal zou vinden, die geheel overeenstemde met zijn aard. Ook hier dus bestaat er dan onderscheid tusschen het wezen van zulk een kind, en de taal waarin zich zijn be-wustzijn uit. Een soortgelijk onderscheid nu, maar op veel ernstiger wijs, bestaat er tusschen het wedergeborene wezen van ons ik, dat in heilige taal moest uitkomen, en het bewustzijn van ons ik, dat aanvankelijk nog niet anders kent, dan de taal, en dus ook het bewustzijnsleven der wereld.

„Weent niet over mij.”

En Jezus, zich tot haar kee-rende, zeide: Gij dochters van Jeruzalem, weent niet over mij, maar weent over uzelve, en over uw kinderen. Lukas 23: 28.

Leed koelt en stompt ten leste in den lijder alle deelnemende liefde af.

Als eigen leed overmaat en overstelpt, komt men onder den indruk dat ander leed minder geweldig is, dan ónze smart het in bitterheid van ander smarte wint, en dat het eisch der liefde is voor anderen om zich met ons lijdens bezig te houden, maar dat het bij eigen leed nog bovendien dragen van ander leed van ons niet kan worden gevergd.

Eigen leed als het tot zekere hoogte klimt, schijnt onslag van den plicht, om in ander leed te deelen, met zich te brengen.

Natuurlijk geldt dit niet van elk leed. De mate van ander leed kan uw smart zoo verre overstijgen en te boven gaan, dat ge u schamen zoudt, gezien bij de smart van uw naaste, van uw eigen leed ook maar te reppen.

Als bij een schipbreuk gij al uw schat en goed in de diepte zaagt wegzinken, maar een ander zag zijn vrouw en kind voor zijn oogen verdrinken, hoe zoudt ge dan zoo onmensche-lijk zijn, om straks, met dien ander gered, hem met uw verloren goud en zilver te vermoeden, en niet met hem te deelen in zijn verlies van vrouw en kind?

Neen, die afstomping der deelnemende liefde treedt pas in, zoo uw eigen leed u de wateren tot aan de lippen dede komen, en ander leed aan het uwe nauwelijks evenredig is.

Soms schijnt het wel anders. Indien name-lijk eigen leed en ander leed één in soort en gelijk van aard is. Als er twee van het slag-veld worden weggedragen, aan wie beiden een been moet worden afgezet, zullen ze zelfs sterk neigen, om in elkanders lot en leed te deelen. Maar hier bedriegt de schijn, want zulk deelen in ander leed bedoeft slechts in ander leed het bezig zijn met eigen leed te rechtvaardigen.

Zondert ge dan ook al zulke uitzondering uit, en neemt ge een lijder waar, die het hard te verdruren heeft, en in wiens nabijheid ook an-deren lijden, dan zult ge het egoïsme van de smart zich zelf zien heiligen, en aan alles mer-ken, hoe de lijder, soms zelfs ten koste van ander leedverzachting, deernis vraagt met eigen leed.

En springt het verschil sterk in het oog, dat eigen leed werkelijk veel langer en harter is, dan het veel minder leed dat anderen dragen, dan slaat het gemis aan deelnemende liefde niet zelden in een gevoel van gekrentheid en verontwaardiging over, indien niet een ieder, zoo niet ook die mindere lijder zelf, schier eeniglijk met ons leed vervuld is en ons zijn deernis gunt.

Maar zie nu uw Heiland.

Zie hem, wien zoo met volkomen recht het woord uit de Klaagliederen op de lippen is gelegd: „Gij die op den weg voorbijgaat, schouw het aan en zie, of er een smart is gelijk mijne smart.“

Nooit en nergens heeft het wicht van smart en weeg, van griet en van lijden zwaarder op eenig menschelijk hart gedrukt, dan op hem toen de beker, die niet kon voorbijgaan, door uw Jezus moest worden uitgedronken.

Niet omdat de lichamelijke foltering het pijnlijkt was, want door alle eenw heeft gedrochtelijke wredeheid den mensch weten ter dood te martelen op veel afschrijkelijker manier dan het aan Jezus op Golgotha is geschied.

Maar de mensch is niet enkel lichaam. Het lijden grijpt in lichaam en ziel aan, en de ziel foltering kan, omdat de ziel dieper in ons schuilt, o, zoo verre alle foltering des lichaams te boven gaan.

En dat diepe lijden der ziel klimt, naarmate die ziel fijner besmaakt en dat lijden door-dringender is.

En daarom beledt de kerk steeds, dat geen lijden van enig menschenkind, ook maar van verre bij het lijden van uw Heiland haalde, bij het lijden van hem, wiens zielsleven in toederheid al het onze te boven gaat, en die in zoo fingevoelig zielsleven droeg en doorworstelde, niet een handvol van Gods schrikkelijken toorn, maar dien schrikkelijken toorn Gods in zijn volheid. Al den toorn des Almachtigen tegen heel ons schuldige geslacht.

Te wanen dat om eigen leed ooit het lijden van den Christus in ons zielsbesef op den achtergrond mocht treden, scheen voor de ziel die geloofde dan ook steeds een heilighen-gedachte.

Zijns was het heiligste, zijns het ontzettendste, zijns het voltooide menschelijke lijden geweest. Het lijden waar elk geloovig lijder, om eigen leed minder te gevoelen, maar opzag.

En toch, wegzinkende onder den toorn Gods, laat uw Heiland de deernis met ander leed, noch op den weg naar Golgotha, noch aan den schandpaal stervend, een oogenblik verkoelen.

Voor Maria was het vreeslijk, als moeder bij het Kruis te staan, en het aan te zien hoe haar wonderkind berweek en wegsterf in zijn doodsmarten.

Hier was het zwaard, dat door haar zielging. Een pijn der ziel, zooals nooit een andere moeder om haar kind heeft gevoeld.

Maar toch wat was haar smart vergeleken bij het lijden van den Christus zelf?

En desmettenen weet Jezus deernis in het eigen hart voor de smart zijner moeder te vinden.

Hij ziet haar aan, hij denkt aan haar, en van zijn lippen vloeit in het: „Moeder, zie uw zoon“ een woord van zielsinnige vertroosting.

Of ook aan het kruis naast Jezus' kruis hangt een vroegere boosdoener met den dood te worstelen.

Die man was, o, zoo diep weggezonden, maar door Jezus' grootheid verwonnen. O, kon hij nog met Jezus van het kruis afstijgen, hoe zou hij voor hem op de knieën vallen, en voor hem roepen al het land door, en als smeeken om zijn discipel te mogen worden.

Maar hij voelt den dood reeds in zijn aderen opklommen. Hij gaat sterven. En nu wordt zijn ziel verleid door de angstige vraag: Zal er voor mij nog eenige redding zijn?

En Jezus doorgrijpt dat zielslijden, en met de diepste deernis van zijn hart, ontwaamt hij dien lijder zijn angst, hem toeroepend: *Heden zult gij met mij in het paradijs zijn.*

Dan waren er nog die soldaten, willioze onadenkende werkmannen van Pilatus' ongerechtigden zin.

Ruwe mannen, die op zichzelf niets tegen Jezus hadden. Instrumenten, die deden wat hun bevelen werd. Maar die ook zoo toch de vreeselijke schuld op zich laadden van de hand te hebben geslagen aan den Heilige Gods.

Hoe ontzettend zou niet eens eeuwiglijk hun berouw in de plaats der rampzaligheid zijn.

En Jezus pelt dat vreeselijke in hun eeuwige toekomst, en over een leed, dat zij zelve nog niet gissen, waakt in zijn hart gevoelige deernis op.

En Jezus bidt voor die onzalige handlangers van het onrecht: *Vader, vergeef hen, want ze weten niet wat ze doen.*

En zeg nu niet, dat dit hooge gevoel van Jezus pas opwaakte, toen de dood hem reeds halverwege aan het leven ontrok.

Immers op den weg naar Golgotha ontwaart ge bij uw Heiland geheel die zelfde deernis der deelnemende liefde.

Er waren vrouwen op den weg die, de poorte uit, met Jezus medelieven op den droeven tocht naar Golgotha.

Vrouwen uit het volk, zoals ge ze bij elke terechtstelling mee en aan zie loopen. Nieuwsgierig van aard. Gevoelig van natuur. En juist in zulk een terechtstelling den prikkel zoekend waarmee al wat aangrijpt en ontzet, het uitwendig gevoel aansloot.

Vrouwen, die spoedig een traan in het oog kregen, en er toch genot in smaakten om door dien traan in het oog heen het sterven van een gekruisten mensch aan te zien.

Het voordeel en het onheil van wat oppervlakkig drift op sentiment.

Tranen waarin niets dan natuurwerking sprak, zonder diepte, zonder heiliger medegevoel.

Maar ook al moogt ge het weenen van die vrouwen op den weg niet hooger aanslaan, toch verzoet het u nog met de menschelijke natuur, dat er niet enkel gepot, en gesmaad, en duivelsch om Jezus' lijden gelachen wordt, maar dat er onder die joelende, woelende schare toch ook nog wezens zijn, die, al is het dan ook stuitend oppervlakkig, toch iets van Jezus' lijden medegevoelen, en een traan om hem in het oog voelen komen.

En dankt nu Jezus die vrouwen voor dat weenen van heur oog, of spreekt hij ook maar één woord om anderer deernis evenzeer gaande te maken?

Niets, niets er van.

Veeler wijst Jezus die tranen, geschied om zijn lijden af, en roept het aan die vrouwen toe: *Weent niet over mij, maar weent over u zelve, want straks zal uw eigen lijden, o, onadenkende vrouwen van Jeruzalem, zoo ontzettend zijn.*

Zoo vernikt u in Jezus' lijden de hoogheid ener liefde, die, over eigen nameloos lijden triomfeerend, de deernis met ander leed nog op het sterkst kon doen opwaken.

Hier is meer dan het menschelijke, hier straalt iets van den goudglans der Goddelijke liefde door in het menschelijke gesproken woord, en in die liefde van uw Heiland instarend, aanblijft ge in hem uw Heere en uw God.

En toch, iets van diezelfde heilige liefde, een naschijnsel er van is sinds Golgotha de wereld

geboel hield, ook in enkele heiligen van ons geslacht gezien.

Er zijn lijders, er zijn lijderessen geweest, die, in de gemeenschap met Golgotha hun eigen bitter leed doorworsteld, in het eigen bange hart toch eindelijk het egoïsme van het eigen leed zijn te boven gekomen.

Niet geheel, niet altoos, niet ten volle. Ze bleven zondaren.

Maar zoo dan toch dat ze oogenblikken in hun eigen bittere smart gekend hebben, waarin ze eigen lijden en zieleleed vergetend, de deernis der deelnemende liefde, zelfs ten opzichte van hen die hun misdaden hadden, uit den wortel des geloofs in zich voelden opwaken.

En dan verhieven ze zich daar niet op.

Neen, dan dankten ze daar hun God nog voor, en beleden het, eer ze in den dood wegsterf, dat het de Man van smarten was, die dat werk der liefde in hen had gewrocht.

Amsterdam, 25 Maart 1898.

Aanvaarding der Regeering.

Bij de aanvaarding der Regeering door H. M. de Koningin deed zich vanzelf de vraag hooren, op wat wijze hieraan wijding kon worden gegeven.

Want wel heeft Mr. H. Verkouteren in een Fransch opstel gesproken over: *Sacre*, maar *sacre* is een uitdrukking die door de Grondwet wordt buitengesloten. De Grondwet spreekt van *Inhuulding*, en in den officiële Franschen tekst der Grondwet, die indertijd voor België verscheen, is hiervoor gebezigd de uitdrukking: *Inauguration*.

En al heeft nu die *Inhuulding* in een kerkgebouw plaats, de steen van het gebouw wijdt niet. Dit te stellen ware een Roomsche begrip opnemen, dat hier niet toepasselijk is.

Dat de vroegere gewoonte, om door een predikant een toespraak te laten houden, ditmaal niet in het program is opgenomen, toont eer voortuit dan achteruitgang. Een predikant is geen gewild persoon, en of hij, buiten zijn kerkverband, of wel een jurist een toespraak houdt, blijft precies eender.

Dat alle gebed bij deze plechtigheid wegblijft, betreuren we, en we zien niet in, waarom de Voorzitter de plechtigheid niet met gebed kon openen, maar nu ook dit niet in het plan blijkt te liggen, kan de wijding alleen van het volk komen, zoo dit op 31 Augustus of op 6 September in zijn kerken saamkomt en bidt.

In gezonden zin kon men daartoe slechts op tweeërlei wijze geraken, of doordien de Regeering de onderscheidene gezindheden daartoe aanzocht, of doordien de onderscheidene gezindheden hieromtrent spontaan overeenkwamen.

Wat van de Regeering ten deze te wachten is, zal uitkomen bij de interpellatie van Donner. Van een poging tot overleg tusschen de gezindheden bleek dusver niets.

Toch is er een poging gewaagd, om het doel op een derde wijze te bereiken. De Synodale Commissie der Hervormden heeft namelijk niet alleen voor haar eigen gezindheid de wenschelijkheid om 31 Augustus kerk te houden uitgesproken, maar ook de overige gezindheden uitgenoodigd desgelijks te doen.

Hoe goed nu ook bedoeld, toch was dit geen verstandig besluit.

Herhaaldelijk toch heeft de Ned. Herv. kerk de pretentie gemaakt van te zijn *de vaderlandsche kerk*, iets wat natuurlijk in-hield, dat de overige gezindheden niet-vaderlandsch, of onvaderlandsch waren.

Lag het nu niet voor de hand, dat de gedane stap met deze zelfbeschouwing verband hield?

Aan het feit dat H. M. de Koningin zelve tot de Hervormde kerk behoort, was geen recht van optreden te ontleenen. Het spreekt toch vanzelf dat zelfs een keizer in een kerk, met de Belijdenis van Guido de Bès, nooit iets anders zijn kan, dan een *lid der kerk*, d. i. een belijdend verlosse, of een belijder, die verlossing en eeuwige leven zoekt.

De Lutherse kerk kent een vorst in haar kerk als summus episcopus. Alle kerken van Gereformeerde herkomst *ontkent* dit.

Voorop is dan ook door de Synodale Commissie gesteld, dat zij optradt, omdat haar gezindheid *de talrijke* is.

Maar men zal toegeven, dat ook dit niet het recht tot zulk optreden verleent, waar de bevolking dezer kerk nog niet eenmaal de helft der bevolking van ons land bedraagt.

De gezamenlijke overige gezindheden zijn talrijker dan zij.

Zonder in iets de goede bedoeling der Synodale Commissie te willen miskennen, moet ze dan ook zelve gevoeld hebben, dat haar stap uiterst gewaagd was.

Had ze vooraf nog deze gezindheden gepolst, of men gezind was, met haar in overleg te treden, en had men op dien voet in deze nationale zaak een akkoord getroffen, zoo zou alles vanzelf geloopt hebben.

Maar dit deed ze niet.

Ze trad op, zonder vooraf iemand in de zaak gekend te hebben, en wendde zich met name tot de Gereformeerde kerken op zeer vreemde wijze.

Ook de Synodale Commissie weet natuurlijk dat de Gereformeerde kerken geen blijvend bestuur hebben, en dat ook de leden van het Synodaal moderamen reeds in September 1896 zijn afgetreden en als zodanig geen enkele qualiteit meer bezitten.

Toch zond ze haar schrijven aan Ds. Hoekstra, als 1ste secretaris van de Synode te Middelburg, die natuurlijk niets met dit schrijven kon aanvangen, daar hij sinds lang geen secretaris meer is.

Had men ons willen bereiken, dan had men zijn circulaire of aan al onze kerken moeten toezenden, of wel alleen aan die van Amsterdam of 's-Gravenhage, met verzoek ook de overige kerken hiervan kennis te willen geven.

Niemand kan toch zeggen, dat dit kerk-

rechtelijke apitsvondigheden zijn, waarmee de Synodale Commissie zich niet kon ophouden. Ze weet immers, dat het evenzoo stond in de Gereformeerde kerken van vroeger eeuwen, waarvan ze zelve beweert de voortzetting te zijn.

Als de Overheid tot gebed uitnoodigt, dan zijn de Deputaten bij de Hooge Overheid aangewezen, om deze uitnoodiging in ontvangst te nemen, en ter kennis van de kerken te brengen, maar Deputaten voor correspondentie met de Hervormde kerk zijn er uiteraard niet.

Feitelijk zijn onze kerken alzoog nog zonder uitnoodiging, en kon er onzerzijds dan ook nog geen antwoord gegeven worden.

We kunnen dan ook niet anders oordeelen, of de Synodale Commissie deed met de beste bedoeling een *faux pas*, waarbij bovenal dient gelet te worden op de consequentie.

Een consequentie die alleen hierin zou bestaan, dat bij voorkomende nationale gelegenheden, de Synodale Commissie der Hervormden zich ging beschouwen als het aangewezen college, om leidend voor alle gezindheden op te treden.

En dit gevolg, het spreekt wel vanzelf, dient met alle voegzame middelen te worden afgewerd.

Als gezindheden staan we allen saam op voet van gelijkheid bij de Overheid.

Deputaatschappen.

II.

Een afgevaardigde ter Synode is alzoog heel iets anders dan een afgevaardigde der Synode, en voor het onderscheidelijk gebruik kan het dienstig zijn, dat men alleen de eersten *afgevaardigden* en de tweeden *deputaten* noemt.

De afgevaardigden ter Synode *vertegenwoordigen* de kerk of de kerken waarvoor ze opkomen, de deputaten der Synode *vertegenwoordigen niet*, maar zijn aangewezen om een bepaald besluit der Synode ten uitvoer te leggen. „Afgevaardigden“ zijn generale kerkvertegenwoordigers, „deputaten“ zijn speciaal aangewezenen met last van uitvoering.

Dit grondverschil tusschen beiden worde scherp in het oog gevat.

Op de Classis vertegenwoordigen de gezonden broeders heel de kerk die hen zond. Ter Provinciale Synode vertegenwoordigen de gezonden broeders al de kerken, gelegen in de Classis die hen afvaardigde. En zoo ook op de Synode-Generaal vertegenwoordigen de gezonden broeders van elke provincie al de kerken in die geheele provincie gelegen; en zoo dus ook, alle broeders saam al de kerken in alle provincien. Het zijn de kerken zelve, die in haar, trapsgewijs gekozen, vertegenwoordigers op de Synode-Generaal present zijn.

Just hieruit volgt dan ook, dat als de Synode sluit, de leden er van niets meer zijn, en dat alzoog ook de voorzitter, de scriba enz. op hetzelfde oogenblik dat de Synode sluit, hun qualiteit als zodanig zien te niet gaan.

Een voorzitter van een vergadering kan dit alleen zijn, zoolang de vergadering er is, en het niet blijven als de vergadering uiteen is gegaan.

Wel kan een vergadering verdaagd worden, en dan acht men dat de vergadering in wezen bleef en dat dus ook het moderamen blijft. Als een Synode Vrijdags uitgaat, om den volgende Maandagavond weer saam te komen, benoemt ze geen nieuwe praeses. Dit is niet iets bijzonders, maar het gewone doen ook in maatschappelijke vergaderingen, die een vertegenwoordigend karakter dragen. Een parlement wordt telkens verdaagd, en benoemt deswege zijn voorzitter voor één jaar lang. Maar als aan het eind van het jaar de zitting gesloten wordt, is er geen voorzitter meer, en als in het volgende zittingjaar dezelfde vergadering opnieuw saamkomt, praesideert het oudste lid, en wordt onder diens leiding een nieuwe praeses gekozen. En dit gaat zoo toe, ook al heeft er geen wisseling in het personeel plaats. Ook al blijft de Kamer uit dezelfde leden saamgesteld, toch treedt de in elke zitting gekozen voorzitter bij sluiting af, en wordt bij heropening een nieuwe voorzitter benoemd.

Het denkbeeld alsof de voorzitter of scriba van een Synode deze qualiteit zou blijven bezitten tot tijd en wile er een nieuwe dignitaris gekozen was, hoort dan ook niet bij het denkbeeld van een *vertegenwoordigende vergadering*, maar bij het denkbeeld van een *gekozen Bestuur*.

Dat de praeses Synodi afreedt zoodra de Synode uiteengaet, is dus op zich zelf volstrekt niet iets specifiek Gereformeerd. Het geschiedt naar den vasten regel van alle louter vertegenwoordigende vergaderingen. Het Gereformeerde steekt alleen hierin, dat naar Gereformeerde belijdenis een Synode *geen Bestuur*, maar een *vertegenwoordigend* lichaam is.

Het karakter der Haagsche Synode is juist deswege met de beginselen der Belijdenis in onverzoenbaren strijd. Haar leden worden gekozen door *Provinciale Besturen*, en vertegenwoordigen diensvolgens niet de kerken, maar zijn Bestuursdeputaten, die saam een geconcentreerd *Bestuur* vormen. Bij deze grondgedachte nu hoort het, dat de Bestuurspraeses praeses blijft, tot tijd en wile de Provinciale Besturen een nieuw Bestuurscollege in een nieuwe Synode gevormd hebben.

Maar in Gereformeerde kerken, die ingevolge haar Belijdenis, de kerken zelve door vertegenwoordigers in Synode laten saamkomen, kan noch Classis noch Synode het karakter van een *Bestuur* dragen, en is het aanblijven als praeses, zoodra de Synode

uiteen is gegaan, eenvoudig ondenkbaar en met den regel van alle vertegenwoordigende lichamen in openbaren strijd.

Al wat op last en in naam der Synode-Generaal verricht moet worden, *nadat* ze uiteen is gegaan, moet daarom verricht worden door *Deputaten*. Juist daarom kunnen deze hun karakter van Deputaten niet verliezen noch kwijt raken, alvorens er een volgende Synode bijeenkwam, ook al liep hun taak reeds lang af.

Dat ligt daaraan dat ze een last ontvingen, en niet zelve oordeelen mogen of ze hun last goed volbracht hebben. Ze ontvingen hun last van de kerken, en kunnen diensvolgens alleen door de kerken van hun last ontheven worden. En overmits nu deze kerken eerst weer saamkomen, als er een Synode-Generaal daagt, kunnen ze ook alleen door een nieuwe Synode-Generaal van hun last ontheven worden, na beoordeeling van de wijze waarop ze hun last hebben uitgevoerd. Deputaten moeten daarom altoos aan de eerstvolgende Synode-Generaal hun rapport indienen, zeggen wat ze gedaan hebben, en kunnen eerst daarna met dankzegging of met critiek ontslagen worden.

Met dit eigenaardig karakter van een Deputaat hangt tevens de regel van hun verkiezing saam. Een afgevaardigde ter Synode wordt gekozen met het oog op de *algemeene* belangen der kerken, en wordt dus niet gekozen buiten de vergadering die hem afvaardigt noch als specialiteit of deskundige.

Deputaten daarentegen kunnen gekozen worden buiten Classis of Synode, en als Deputaten voor eenige zaak, zal men bij voorkeur mannen kiezen, die van zulk een zaak bijzondere studie of ervaring hebben.

Wie vertegenwoordigt moet zelf behooren tot het geheel dat hij vertegenwoordigt. Naar de Classis kan men alleen zenden een lid van zijn eigen kerk. Naar de Provinciale Synode alleen een lid van zijn eigen kerk. Naar de Generale-Synode alleen een lid der kerken. Dat dit in de ambten een nadere bepaling vindt, kan hier buiten rekening blijven.

Maar heel anders is het met een Deputaat.

Bij een Deputaat is de eenige eisch, dat hij geacht kan worden, den hem op te dragen last naar goeden eisch te zullen vervullen. Soms zal dit een predikant, een ander maal een onderling, een ander maal een hoogleeraar in de theologie, een ander maal een doctor, een ander maal een jurist zijn. Zelfs is het voor het Deputaatschap geen absolute eisch, dat men lid van een der kerken zij. Stel b. v. een Synode-Generaal besloot de toezetting van de Psalmen te doen herzien, en onder de leden der kerken vond men niet een genoegzaam aantal mannen, om dat tot een goed einde te brengen, terwijl er buiten de kerken een deskundige was, die de kerken hierin dienen wilde, zoo zou niets beletten, dat een Synode-Generaal, aan hem, met anderen, deze taak opdroeg.

Natuurlijk zal dit altoos hooge uitzondering blijven. Zoolang het eenigszins kan blijft het onder de broeders. Maar gelijk Salomo een Hiram aanwees als Deputaat voor den Tempelbouw, zoo kan ook een Synode-Generaal een specialiteit, ook al behoort hij niet tot één der kerken, met zulk een specialiaal mandaat belasten.

Hier vervalt dus ook de regel, dat er onderlingen in elk Deputaatschap moeten zijn. Kan het des te beter. Maar het is geen eisch. De eenige eisch, die uit hun qualiteit voortspruit, is, dat ze berekend worden geacht voor de uit te voeren zaak.

Doch juist hieruit volgt dan ook, dat Deputaten niet datgene doen mogen, wat alleen de kerken zelve doen kunnen, en dat ze zich stip aan hun last tot uitvoering te houden hebben.

Ze ontvangen een bestek, naar dat bestek moeten ze bouwen, maar zelf mogen ze in dat bestek geen wijziging brengen, noch ook een nieuw bestek, dat ze zelf zullen uitvoeren, in gereedheid brengen.

Het is daarom goed dat elke Synode-Generaal den last dien ze aan Deputaten opdraagt, zoo duidelijk mogelijk omschrijve, en zoo weinig mogelijk aan hun eigen oordeel overlate.

Dit is minder noodig, zoo het een mandaat geldt, om voor de eerstvolgende Synode een *ontwerp* in gereedheid te brengen. Dan *toch volgt* het oordeel der kerken. Maar het is stipte en strenge eisch, zoo dikwijls er sprake is van een mandaat van *uitvoering*, dat eenige zaak onherroepelijk beslist. Immers in dat geval moet het een beslissing zijn van de kerken, en niet van Deputaten, en mag aan Deputaten niet anders worden opgedragen, dan de uitvoering van hetgeen de Synode vooraf beslist heeft.

Wat wel geschied is, dat een Synode de beslissing van een tuchtaak of in enig kerkelijk geschil, aan Deputaten ter afdoening opdroeg, was dan ook niet in den haak, en werd alleen door de noodzakelijkheid, d. i. door de onmogelijkheid om anders te handelen, gerechtvaardigd. Maar hieruit volgt dan ook, dat men dit kwaad niet bestendigen moet, maar weg heeft te nemen de oorzaak, waaruit die onmogelijkheid om *correct* te handelen voortvloeit.

Ook wat in zake de Zending thans *voorloopig* door Deputaten geregeld werd, om het stichten van een hospitaal te Djocja mogelijk te maken, was niet naar den goeden regel, en het is in hooge mate gewenscht, dat niet langer een zoo zelden saamkomen der kerken in Synode-Generaal zulke afwijkingen van den goeden regel noodzakelijk blijve maken.

Doch hierover nader in ons slotartikel.

Onze Eeredienst.

XXIV.

Voor een niet zoo gering deel wordt de afmeting, de plaats en de vorm van een gebouw door zijn doel bepaald. Niet uitsluitend. In dagen van vrede en overvloed zoekt de kunst ook onder het bouwen te zinnen en in den bouw zin te verbeelden; maar althans het bouwen van een kerk is ook aan de eischen van doelmatig gebruik gebonden.

Ten deele is de kunst hier alzoog onvrij. Immers de dusgenaamde vrije kunsten vinden juist daarin haar eigenaardig karakter van vrijheid, dat ze niets en niemand dienen, en eeniglijk aan het ideaal van het schoone onderworpen zijn.

De hooge producten der kunst worden niet besteld, maar vrij geboren. Zoo hooge oorsprong echter is alleen denkbaar bij die kunsten, die aan weinig plaats en materiaal, en daardoor aan niet te groote kosten gebonden zijn. Een dicht te maken eischt gansch geen aanmerkelijke uitgaven. Een greep in de tonenwereld te doen en vast te zetten, onderstelt reeds de beschikking over een instrument. Enkel gevoelde compositien komen bijna niet voor. Een schilderstuk vraagt om zekere ruimte, om doek, penseel en verf. Een beeld eischt een blok steen, die afkapbaar is, en de noodige beitsels. Maar dat is dan ook al, en de kunstenaar moet reeds buitengemeen arm zijn, die zich deze weinige stoffen en instrumenten niet kan aanschaffen.

Maar heel anders staat het met den bouwmeester. De verwezenlijking in steen en hout en metaal van zijn ideale plannen komt vaak op miljoenen en miljoenen schats te staan. Denk maar aan den Dom te Keulen. En zelfs op kleiner schaal vordert de bouw, waarin zich een grootsche kunstgedachte zal uitspreken, toch altoos tonnen gouds.

Dit nu maakt, dat de bouwkunstenaar wel vrij blijft in zijn kunstmotieven, maar niet vrij is in hun aanwending. Zijn kunststuk is altoos besteld. Een ander betaalt het, betaalt meest ook hem. Maar die ander die het betaalt, bepaalt dan ook aan welk doel het zal moeten beantwoorden. Een paleis moet een *paleis*, een museum een *museum*, en zoo ook een kerk een *kerk* zijn.

Doch ook hiermee is nog niet genoeg gezegd. Niet elk paleis, niet elk museum stelt dezelfde eischen. Een museum van schilderijen moet anders zijn dan een museum van natuurlijke historie. Een paleis van justitie anders dan een paleis dat tot woning van het vorstelijk gezin moet dienen. En zoo nu ook verschilt de bouw van een kerk al naar gelang die kerk zal moeten dienen voor een bediening van het altaar, of wel voor de vergadering der geloovigen, als Voorhof van het Heiligdom dat in de hemelen is.

In den loop der historie is dan ook feitelijk de opvatting van het kerkgebouw gewijzigd naar de opvatting van den eeredienst.

Reeds voor Jezus' komst op aarde bestond er voor de heilige gebouwen tweerelei grondtype, het éne in den Tempel op Sion en het andere in de Synagoge.

Op Sion, en zoo ook oudtijds in den Tabernakel, was een altaar opgericht, en moest alles zich naar de bediening van dat altaar voegen. In de Synagoge daarentegen stond *geen* altaar, en had men niet anders te doen, dan met een vergadering van zonen Israels. En beide, zoo deze Tempel op Sion, als deze Synagoge, die ge allerwegen vond, waren in hun bouw op dat doel ingericht. In den Tempel komen de geloovigen *er bij*, zijn aanhangsel en staan daarom in den Voorhof. In de Synagoge daarentegen zijn de geloovigen *hoofdzak*, en bepaalt hun tegenwoordigheid den aard van het lokaal.

Streng genomen kan men zelfs zeggen, dat op Sion beide grondtypen aanwezig waren. Eenerzijds de Tempel, en anderzijds „Sions zalen“. Gelijik men toch weet, was de Tempel omringd met een reeks groote en kleine zalen, die voor allerlei bijeenkomsten dienst deden. Er waren ook de woningen van het dienend personeel, maar deze kunnen thans buiten bespreking blijven. Doch „Sions zalen“ verdienen daarom onze aandacht, omdat het in die zalen was, dat Jezus dikwijls met de zijnen saamkwam, en in diezelfde zalen, dat de kerk van Christus te Jeruzalem oorspronkelijk hare vergaderingen hield.

Toch heft dit de tegenstelling van Tempel en Synagoge niet op. Immers de groote zalen die bij den Tempel gebouwd waren, vonden elders in de Synagoge slechts haar repetitie. Het waren ook Tempelzalen, alleen maar op verderen afstand van het Heiligdom. En gelijik thans de „vergadering der geloovigen“ het Heiligdom in het hemelsch Sion onderstelt en er op gericht is, zoo ook onderstelde de Synagoge, op wat verre afstand ze ook gebouwd was, het Heiligdom op het aardch Sion, en werd er op gericht. Zooda de zonen Israels in hun Synagoge nederzaten, denkende aan den Tempel te Jeruzalem, zoo ook moeten de Christenen thans in hun vergaderplaatsen nederzitten, denkende aan het Heiligdom daarboven.

Behoeft aan het bouwen van een eigen vergaderplaats openbaarde zich in de gemeente van Christus dan ook aanvankelijk niet. Wie vergaderen wil kan daarvoor ook een bestaande localiteit bezigen, mits die ruimte genoeg bezit.

Op geheel natuurlijke wijze koos men daarom te Jeruzalem een der vele Tempelzalen. Geen vaste. Nu eens deze, dan eens die. En in de kerken die door Paulus gesticht zijn, blijkt de gemeente in een lokaal van een der vrienden te zijn saamgekomen, of ook waar dat lokaal te klein was, zich over meerdere lokalen te hebben verdeeld. Zoo lezen we van de gemeente „die ten huize van N. N. is.“ Iets wat niet doelt

op een g
derscheid
samenkw
elders ke
naar een
parochies
raad. W
te N. N.
Later
sterk aan
lokale
de catac
soort pul
deringen
Nog la
bootste
iets was
dachte
gen“ o
En
grondge
het denk
dienst, w
pels in k
kerken g
Toch i
het denk
dienst alg
gedachte
gen noot
pelbouw
De heit
dienst in
op straat
Zuiden zi
nu en da
het volk
Dat is
In de
ook toen
was gewo
aan de g
tegenwoor
sluitend d
lijke kerke
afmetinge
de altaar
altoos het
het gebou
ontvangst
ingericht
personen.
Het Va
gen, was
vormde er
maar niet
deelte van
of twee tr
In dat
dienst ver
de schare
neder, ze
aan den z
meer. In h
het orgel.
Alleen h
dan plaats
stond een
dien kans
zoo luister
Naar die
zich dan
ingericht,
had deze
Toen nu
er natuurl
komende g
geloovigen
gedachte v
bouw opge
Tweerele
In stede
heel de be
grooter de
het besta
voor den ge
pen daaren
moesten d
noemde, o
ook zelf ee
Te Ams
meerden i
werkplaats
en Nieuwe
en nog i
Ooster-, Z
Dat in
kerkgebou
waren inge
„vergader
zaak gewo
men zich
Het koor
groote sch
een wat s
dien predi
ouderlingen
Voorzoo
het men h
en bouwde
gebouw, s
der zijsche
dat de bo
had gegeve
zuiverde k
lichaamd v
kerken kan
ven. Maar
dam, die o
kunstwaard
den, dat z
vatting van
opgericht.
men, bij ee
een der eer
staan kan
bijna in ge
ook de afs
hoort geheel
Dit zou
dien men d
ten bouwen
zijn opgest
hun kunst
daarentegen
nog zeldza
daar men
wen in gel
bouwkunst